

Miejsca pamięci Armii Krajowej – Światowego Związku Żołnierzy AK Koła Chełm (8)

Jan Paszkiewicz

3 V 1997 r. jeszcze odsłonięto i przekazano władzom gminy Wola Uhruska w pow. włodawskim pomnik lotnego oddziału partyzanckiego AK „Nadbużanka” (wymaszerował „do lasu” już 11 III 1943 r!), będący obecnie na ewidencji Koła Włodawa ŚZŻAK. Komitet organizacyjny jego budowy powstał samorzutnie na zebraniu Zarządu Koła Chełm 5 III 1990 r., zaś opiekę nad rzeczonym przedsięwzięciem sprawował Henryk Pasikowski ps. „Vis” – dowódca oddziału w okresie realizacji planu „Burza”. Na czele Społecznego Komitetu Budowy Pomnika stali: Stanisław Pasikowski ps. „Tygrys” (brat w/w, również były żołnierz oddziału) jako Przewodniczący, Prezes S. Miłaskiewicz ps. „Świder” i K. Prożogo ps. „Czarny” jako Sekretarz. 31 VIII 1997 r. natomiast przedstawiciele Koła partycypowali w uroczystości odsłonięcia pomnika wzniesionego z inicjatywy i ze środków Gminy Sawin w 55. rocznicę powołania AK.

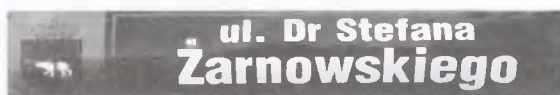
W prezentowanym cyklu jednak – zgodnie z założeniem przyjętym w 2. części tytułu – abstrahuję zasadniczo od opisu obiektów powstałych z inicjatywy innych podmiotów (osób prawnych czy fizycznych) w granicach pow. chełmskiego okresu wojny i okupacji (tj. obwo-

du chełmskiego AK), by wspomnieć o takich w Krzywoli gm. Rejowiec Fabr. (głaz pamiątkowy na miejscu mordu 3. żołnierzy AK przez Niemców poświęcony 21 VI 1999 r.), Siedliszczu n/Wieprzem (choć inskrypcja na tablicy pomnika jest nader enigmatyczna w treści!) i na terenie gm. Wojsławice (tzw. Pomnik Obrońców Wojsławic odsłonięty 7 V 1967 r., o którym wspominałem w 3. odcinku cyklu; tablica pamięci Antoniego Grudniewskiego w Hucie z 17 IV 1994 r.). Podobnie wszelakich upamiętnień tradycji 9. P. P. Leg. AK w granicach ówczesnego powiatu-obwodu hrubieszowskiego Inspektoratu Rejonowego „Zamość” na terenie gmin Białopole (pomnik odsłonięty tamże w nowym kształcie 27 IX 1992 r.; pomniki w Maziarni Strzeleckiej z 1 X 1995 r. i Lesie Strzeleckim z 28 V 1998 r.) oraz Dubienka (kwatery żołnierzy AK z pomnikiem nagrobnym kpt. Franciszka Krakiewicza ps. „Góral” odsłoniętym 16 V 1993 r. na tamtejszym cmentarzu paraf.) – a tym bardziej, z oczywistych względów, 27. WDP AK.

Szczególnymi obiektami pamięci narodowej, nie tylko przecież Koła, są miejsca straceń w lasach Borek i Kumowa Dolina oraz pomniki nagrobne żołnierzy i weteranów na obu chełmskich cmentarzach – zwłaszcza szacownej nekropolii przy ul. Lwowskiej. Odrębną natomiast, niematerialną w swym głębszym sensie, formą upamiętnień pozostaje nazewnictwo ulic.

Z inicjatywy Zarządu Koła Rada Miasta Chełm podjęła i zrealizowała uchwały o:

- zmianie nazwy ul. Marii Solskiej na os. „XXX-lecia” na ul. Gen. Stefana Grotaroweckiego (1. Komendanta Głównego AK) w 1991 r.,
- przemianowaniu wschodniej części al. Armii Krajowej, na odcinku od ul. Hrubieszowskiej do Lwowskiej, na al. I Armii WP (gest z uwagi na fakt, iż nadgorliwość uprzednich decydentów spowodowała całkowite wykreślenie z planu miasta nazwy ostatniej z wymienionych) w 1993 r.,
- nazewnictwie nowych ulic na os. „Zachód” ul. Gen. Tadeusza Borkomorowskiego i ul. Gen. Leopolda Okulickiego-Niedźwiadka (kolejnych KG AK) w 1999 r.,
- nazewnictwie nowej ulicy na os. „Słoneczne” ul. Dr. Stefana Żarnowskiego w 2008 r.

W/w patron ulicy o pseudonimie „Żar” (1897-1951) był w stopniu majora ordynatorem w Okręgowym Szpitalu Wojskowym w Chełmie, lekarzem polowym WP we wrześniu 1939 r., dyrektorem Szpitala Miejskiego i ofiarnym współpracownikiem Rady Głównej Opiekuńczej pod okupacją niemiecką, od 1941 r. zaprzysiężony członkiem ZWZ, w okresie IX/X 1942 – III 1945 r. lekarzem Inspektoratu Rejonowego „Chełm” AK – pośmiertnie odznaczony przez Prezydenta RP Krzyżem Armii Krajowej.

Patronem ulicy na pograniczu osiedli „XXX-lecia” i „Kościuszki” został skądinąd już wcześniej przedstawiciel miejscowej inteligencji, tym razem duchownej – ks. kan. Marcei Mrozek (1907-1982), wieloletni proboszcz parafii Mariackiej przejawiający rozległą działalność społeczną i charytatywną, więzień Zamku Lu-

belskiego na początku okupacji hitlerowskiej, współpracownik ZWZ, w analogicznym jak dr Żarnowski okresie kapelan Inspektoratu o pseudonimach „Robak” i „Stanisław”, po wojnie represjonowany przez władze komunistyczne. Odznaczony został przez rząd RP w Londynie Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami (1 VII 1944 r.), Medalem Wojska (wielokrotnie) i Krzyżem Armii Krajowej (w 1970 r.), zaś z inicjatywy Zarządu Koła Chełm ŚZŻAK pośmiertnie (w maju 2000 r.) Złotym Krzyżem – Odznaką Patriotyczno-Religijną Kapelana Wojska Polskiego, przekazanym uroczystie (18 VI tr.) na ręce ks. inf. Kazimierza Bownika do umieszczenia jako votum przed cudownym obrazem MB Chełmskiej. W Bazylice NNMP na Górze Katedralnej, stanowiącej – wspólnie z Mauzoleum Poległych za Ojczyznę i Naród w dzwonnicy kościelnej – sui generis panteon pamięci narodowej, wcześniej już (w 1985 r.) znalazło się poświęcone Mu marmurowe epitafium – podobnie zresztą jak (w 1996 r.) brązowa tablica pamięci Teresy Lechnickiej-Affeltowicz, urodzonej w 1923 r. w podchełmskim Serebryszczu a zmarłej w 1994 r. w Londynie, żołnierzowi AK i uczestniczce powstania warszawskiego, wiceprzewodniczącej Rady Narodowej RP na Uchodźstwie i niestrudzonej działaczce polonijnej. Urna z Jej prochami złożona została w grobowcu rodzinnym Lechnickich na cmentarzu paraf. przy ul. Lwowskiej, w której to nekropolii spoczywają również doczesne szczątki obu w/w naszych bohaterów. Niedawno pochowany tam został także zmarły w Lublinie chełmianin Piotr Pruss (1911-2011), członek zwyczajny-kombatant Koła Chełm ŚZŻAK, który jako ppor. „Bolesław” uczestniczył aktywnie w pracach Biura Informacji i Propagandy Komendy Obwodu Chełm AK oraz powiązanej z miejscowymi cywilnymi strukturami rządu RP na Uchodźstwie Tajnej Organizacji Nauczycielskiej. Tablica Jego pamięci odsłonięta została 18 X 2013 r. przy ul. Lubelskiej 64.